

בחדרי תורתך

מענות וביאורים
בכתבי"ד קודש
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
לשאלות והערות המזכיר
הרה"ח יהודה'ליב גרונו
בתוספת פיענוח וביאורים

א

בראשית
שמות

נחבאר המעם שנחנה כהונה ומלכות ליהודה ולא נשאר אצל ראובן אעפ"י שרצה להציל את יוסף ועשה תשובה על שבלבל וכו', כי אצל ראובן היה זה בחנוגע לעצמו אבל אצל יהודה עשה פעולה בפועל בנוגע להשני (הצלה יוסף וחמר וכו').

(לז, כא)

א) הרי בנוגע ראובן מפורש בכתוב וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נכנו נפש... השליכו אותו אל הבור... וישליכו אותו תברה, הרי שחצלו בפועל מסיחה. הרי אמר נא זה עמך כי נתתם וזה רביו

ב) ליהודה נמסרה רק מלכות ולא כהונה שנחנה ללוי, ולכאורה מה עשה לוי בהנוגע לאחרים שיזכה לכהונה, קראו צדקה ימים צדקה ימים

ועוד הרי הוא הי' בעצה אחת עם שמעון לכו ונהרגו, ולא מצינו שעשה תשובה על זה.

להנחבאר בר"ה גור ארי' דלזה אין רש"י מעתיק גם היבת יהודה, כי קאי על דוד (החלה גור ואח"כ ארי')

בפסוק שלא ז' לא יסור שבט מיהודה, מעתיק רש"י כל הלשון ומפרש מדוד ואילך. כי כחן רש"י שנתן רש"י - אהרי הו' ענין צדקה ימים צדקה ימים

ברברי הימים (הב), כי יהודה גבר באחיו פרש"י שנאמר גור ארי' יהודה. ליילל

1

ברש"י ד"ה גור ארי' וברש"י ד"ה יתר שאה ויתר עז כהונה ומלכות,

וחוקשה מהפסוק ברברי הימים נחנה בחרוז לבני יוסף, ונחבאר אשר שם כחוב לבני יוסף ולא ליוסף.

לכאורה, כשהתלמיד לומד בפ' ויהי יתר שאה ויתר עז ופרש"י שנטל ממנו כהונה ומלכות, למד כבר ע"ד בכורה בפ' וישלח (לה, כג) ד"ה בכור יעקב (השני) פרש"י: בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נחנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים.

וכן בפרשתנו (מת, כב): ד"א שכם אחר היא הבכורה שיטלו בניו שני הלקים.

ב) מה שכתב רש"י בכור לעבודה, לכאורה הכונה ענין כהונה (שאז - כאן ענין היחה עבודה בבכורים), והרי זה נטלה ממנו.

2

ברכת יעקב לראובן ויהודה

פענוח הכתי"ק נדפס בעמ' 197 49

ברכת יעקב לראובן ויהודה

פרשת ויחי • מט, ג'ד, שם ט
 שקו"ט בעניין העברת הבכורה והמלכות
 מראובן ליהודה ולוי ע"פ פש"מ

• צילום הכתי"ק נדפס בעמוד 49 •

רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה כְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יִתְרֵךְ שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָז: פָּחוּ
 בְּמַיִם אֶל תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אִזְ חִלְלָתָ יְצוּעֵי עֲלֶיךָ.

יתר שאת – ראוי היית להיות יתר על אחיך זכהונה, לשון נשיאות כפיס.
 ויתר עז – זמלכות, כמו: ויתן עז למלכו. ומי גרס לך להפסיד?
 פחו במים – הפחו והצהלה, אשר מיהרת להראות כעסק, כמיס הללו הממהרים
 למרוצתם. לכך:

אִי תוֹתֵר – אל תמרצה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך. ומהו הפחו
 אשר פחזת?

כי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אִזְ חִלְלָתָ – אותו שעלה על יצועי — שם שכנה
 שדרכו להיות עולה על יצועי.

גֹּדֵר אַרְיָה יְהוּדָה מִפְּרָעָה בְּנֵי עָלִיתָ פְּרַע רַבִּץ בְּאַרְיָה וּכְלָבִיא מִי יְקִימוּנוּ.
 גוד אריה – על דוד נתנבא, כחמילה גור: צהיות שאל מלך עלינו אתה המוציא
 והמציא את ישראל, ולצסוף אריה, כשהמליכיהו עליהם. וכן תרגמו אונקלוס:
 שלטון יהא צשירויא, צחמילתו.

מִפְּרָעָה – ממה שחדתיך צטרף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזה יהודה
 שנמשל כארי.

בְּנֵי עָלִיתָ – סילקתה את ענמך, ואמרת: מה צלע וגו', וכן מהריגת תמר,
 שהודה: לדקה ממני, לפיכך:

ברע שכב וגו' – צימי שלמה: איש תחת גפנו וגו'.

על דברי רש"י שראובן היה ראוי להיות יתר על אחיו בכהונה ומלכות,
 ומשמיט חלק בכורה, קשה, מאחר שהפסוק עצמו מזכיר גם את מעלת

הבכורה, למה זה מפרש רש"י ש"אל תותר" מתייחס רק ל"יתר שאת ויתר עוז" – כהונה ומלכות, ולא לעניין ד"ראובן בכורי אתה וגו'" שנאמר בתחילת הכתוב? ואדרבה – "בכורי אתה" הוא הטעם להא דראוי לכהונה ומלכות.

ואין לומר שלשיטת רש"י בפש"מ לא נלקחה הבכורה מראובן, שהרי פסוק מפורש הוא בדברי הימים¹ "ובני ראובן בכור ישראל וגו' ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף וגו'".

ועוד קשה: רש"י פירש שיתרון המלכות שנלקח מראובן ניתן ליהודה משני טעמים, משום שסילק עצמו ממכירת יוסף ומשום שחזר בתשובה והודה על מעשה תמר באומרו צדקה ממני. ולכאורה שתי מעלות אלו מצינו אצל ראובן ביתר שאת, שחשב להציל את יוסף לגמרי מידי אחיו ולהשיבו אל אביו, וגם הרבה בתשובה ותענית על בלבול יצועי אביו, ואיך יתכן לומר ש"מטרף בני עלית" יהיה טעם על זה שיהודה ראוי למלכות יותר מראובן?

ומבאר רבינו², דהטעם שניטלה הכהונה והמלכות מראובן הוא מפני רגש הפחז והבהלה שבמעשיו, ולא בגלל עצם המעשה. ומפני שעצם המעשה לא היה גרוע כ"כ, ע"כ לא נלקחה הבכורה כולה מראובן, אלא רק לעניין המלכות והכהונה, משום שהם ענייני הנהגה ובשייכות אל הזולת, שמצריכים ישוב הדעת היפך ד'פחז כמים', ועוד, שהרי בנוגע להזולת לא הועילו מעשי ראובן, שלא הציל את יוסף וגם בלבול יצועי אביו, אף שמעלתו מצד עצמו וכוננתו גדולה יותר משל יהודה, ולכן אינו ראוי למעלות הנוגעות אל הזולת.

ומעתה מובן היטב אמאי ניתנו הכהונה והמלכות ליהודה, מפני שעלה על ראובן בעניין הפעולה על הזולת, שגרם להצלת יוסף בפועל וגם להצלת תמר ושני בניה בפועל, והיינו שהועילו מעשיו להזולת ולכן ראוי הוא לכהונה ומלכות.

א • אם הועילו מעשי ראובן

על מה שנתבאר שמעשי ראובן הועילו רק לעצמו אבל לא להזולת, הקשה הר"ל³, ג, דלכאורה מפשטות דברי הכתובים במכירת יוסף נראה לכאורה להפך. שלאחר שהאחים התנכלו אל יוסף להמיתו, הנה "וישמע³ ראובן ויצילהו מידם ויאמר

1 א, ה, א. 2 בש"פ ויחי תש"ל, ונדפס בלקוטי שיחות חט"ו ויחי ג. 3 בראשית לז, כא.

לא נכנו נפש", והיינו שראובן גרם להצלת יוסף בפועל, שלולי דבריו היה נהרג מיד ובעקבות דבריו זרקו את יוסף לבור. ואיך יתכן לומר שדברי ראובן לא פעלו ולא מידי?

על קושיה זו השיב רבינו:

הרי לאח"ז נאמר מה בצע כי נהרג גוי, וזה הצילו בפועל.

והיינו דאף שכוונת ראובן הייתה להצילו מידם הרי דבריו לא פעלו כלל על לב האחים, כמפורש בקרא לאח"ז שאף ששמעו לעצת ראובן ולא הרגוהו בידיים⁴ אלא השליכו אותו הבורה, מכל מקום לא חזרו בהם כלל מכוונתם הראשונה להרגו, שחשבו שימות בבור.

וכדמוכח מדברי יהודה לאח"ז, שאמר "מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו", שיהודה ביקש להעלות את יוסף מהבור ולמוכרו כדי שלא ימות.

ולאיך גיסא, מפסוק זה משמע שיהודה היה זה שהציל את יוסף בפועל שרק לדבריו אלו נשמעו האחים שלא להותירו בבור אלא להשאירו בחיים.

ב • הטעם שניתנה כהונה ללוי

על מה שנתבאר שיהודה זכה במה שניתן לראובן מפני שעלה עליו בהנהגה עם הזולת, העיר הריל"ג דלכאורה עדיין חסר ביאור. שכן יהודה זכה רק במלכות, ואילו הכהונה ניתנה לשבט לוי. ובדברי רבינו נתבאר רק מעלת יהודה שבגללה זכה למלוכה, אמנם במה שזכה לוי בכתר כהונה לא נתבאר במה מצינו הפלאת הנהגת לוי עם הזולת שבזכותה יזכה בכהונה.

על כך העיר רבינו:

קושיא גדולה יותר מפירש"י כט, לד.

דז"ל רש"י שם: "קרא שמו לוי - תמהתי שבכולם כתיב ותקרא, וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהונה, ועל שם שליוהו במתנות קראו לוי".

ומדברי רש"י למדנו, שלא זכה לוי בכהונה משנטלה מראובן, אלא כבר בלידתו. והוא פלאי, שהרי בפרש"י דידן מפורש שראובן היה ראוי "להיות יתר על אחיך

4. ראה רד"ק שם ועוד.

בכהונה" ולא ניטלה ממנו הכהונה אלא מפני מעשה בלהה, ואיך יתיישבו הדברים עם פרש"י שם שניתנה הכהונה ללוי מן הבטן? והיא קושיא גדולה יותר מהא דלא מצינו שנצטיין לוי בהנהגה עם הזולת.

ומכל מקום מוכח שנתנית הכהונה ללוי אכן אינה בעקבות מעשיו במשך חייו, דלא כנתינת המלכות ליהודה.

[להעיר דיש מהמפרשים שם⁵ שביארו שהקב"ה יודע מראשית אחרית, ונתן הכהונה ללוי בעת לידתו ע"ש העתיד, שגלוי וידוע לפניו מעלת צאצאי שבט לוי, שהם יהיו הראויים לכהונה, ובפרט שהכהונה ניתנה לשבט לוי רק לאחר חטא העגל שלא נשתתפו בו בני לוי].

ג • חלק לוי במכירת יוסף

עוד הקשה הריל"ג, איך זכה לוי בכהונה שניטלה מראובן, הא מצינו שלוי היה בעצה אחת עם שמעון להרוג את יוסף, כדפרש"י עה"פ⁶ שמעון ולוי אחים "בעצה אחת . . על יוסף; ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו". והיינו שלוי חטא באותו החטא גופא שבעטיו נלקחה הכהונה מראובן, שלא עלה בידו להציל את יוסף בפועל, והיאך ראוי לזכות בכהונה תמורת ראובן?

כתירוץ על קושיא זו ציין רבינו:

ראה פרש"י מב, כד

ושם עה"פ "ויקח מאיתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם", פרש"י וז"ל: "את שמעון - הוא השליכו לבור, הוא שאמר ללוי: הנה בעל החלומות הלזה בא".

משמעות הדברים, ששמעון הוא הוא בעל העצה והוא זה שבפועל השליך את יוסף לבור, ואף שלוי היה בעצה אתו, מ"מ עיקר העצה וגם המעשה עצמו היה של שמעון בלבד, ולוי רק סבר וקיבל.

ד • השמטת תיבת 'הודה'

והנה, רש"י פירש בד"ה "גור אריה", דמה שברך יעקב את יהודה במלכות היינו לא שהוא עצמו יהיה מלך על האחים, אלא שמבני בניו יצאו מלכים, מלכות דוד ושלמה וכו'.

5 יפה תאר. 6 שם מט, ה.

ומבאר רבינו⁷, דהכרחו של רש"י לבאר כן הוא מלשון ברכת יעקב עצמו שאמר "גור אריה יהודה", והיינו שיעקב מתנבא שיהיו ב' דרגות ושליבים במלכות זו, בתחילה גור ולבסוף אריה, וזה לא מצינו ביהודה גופי' אלא רק במלכות דוד.

ומוסיף רבינו⁸, שביאור זה מדוייק גם מהד"ה דפרש"י, שמעתיק התיבות "גור אריה" לבדם, ואינו מוסיף את תיבת "יהודה", כדי להדגיש שהפסוק אינו קאי על יהודה עצמו, אלא רק על מלכות דוד.

והקשה הריל"ג, דלכאורה דיוק זה שבמקום שהפסוק אינו מדבר על יהודה עצמו משמיט רש"י בהד"ה את תיבת 'יהודה', אינו מתיישב עם פרש"י לקמין⁹ עה"פ "לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו", שמעתיק רש"י התיבות "לא יסור שבט מיהודה", ומפרש: "מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות". חזינן דרש"י מעתיק גם תיבת "מיהודה" אף בנבואה דלא מיירי ביהודה עצמו אלא רק בבני בניו.

והשיב רבינו:

כי כאן עכצ"ל שהפ"י השבט - שהרי היו בגלות מצרים ואח"כ משה כו' ושאלו מלכים - ולא היו רודים מיודא.

והיינו, שיש חילוק עקרי בין תוכן הפסוק דידן לבין תוכן הפסוק שם. שבפסוק דידן נראה לפום ריהטא שהדברים אמורים על יהודה עצמו, וכל עצמו דפרש"י הוא לחדש דאעפ"כ לא קאי על יהודה עצמו אלא על דוד, וטעמו ודיוקו עמו כנ"ל. ודווקא בכגון דא מדייק רש"י ומשמיט תיבת 'יהודה' כדי להדגיש יותר את תוכן פירושו.

אמנם הפסוק שם פשוט שאינו מדבר אלא בשבט יהודה, ולא ביהודה עצמו, שהרי תוכן הכתוב הוא ד"לא יסור שבט מיהודה", היינו שמיום שניתן שבט המלוכה בידיו של יהודה לא סר שבט זה ממנו לעולם. וזה בוודאי אי אפשר לפרש על יהודה עצמו, שהרי בזמן גלות מצרים לא מצינו מלכות מיהודה, ויתרה מזו, שלאחר זמן היה משה רבינו למלך על ישראל, ומשה אינו משבט יהודה, וכך במשך כל הדורות עד שאול, שכל מנהיגי ונשיאי ישראל לא היו משבט יהודה כלל.

א • הוספה זו איננה מופיעה בהנחה של השיחה וגם לא בשיחה כפי שהוגהה בליקוט. היא נדפסת כאן לראשונה מתוך שאלת הריל"ג, שתפס דיוק זה בשעת אמירת הדברים ולאח"מ שו"ט בדיוק זה עם רבינו.

7. נתבאר בארוכה בהתוועדות בתוספת כמה דיוקים וכו', והובאו בקיצור נמרץ בלקו"ש שם הערה 28. 8. פסוק י'.

ואם כן ע"כ הפסוק "לא יסור שבט מיהודה" קאי רק על הדורות הבאים ובוודאי לא על יהודה עצמו, ואין רש"י צריך לשלול פירוש זה, ולכן ניחא ליה להעתיק בפירוש גם תיבת יהודה, שפירושה הפשוט כאן הוא שבט יהודה, ולא יהודה עצמו.

ה • בכור לעבודה

והנה לעיל בפרשת וישלח⁹ לאחר מעשה בלהה כתיב "בכור יעקב ראובן", ופרש"י "בכור יעקב - אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור - בכור לעבודה, בכור למניין, בכור לנחלה. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לעניין השבטים - שנעשה לשני שבטים".

והקשה הריל"ג, דהרי שם קאי הפסוק לאחר מעשה בלהה, כמ"ש רש"י עצמו שהפסוק מדגיש "בכור יעקב" שנשאר בכור אף בשעת הקלקלה. ולפי זה קשה מה שכתב רש"י "בכור לעבודה", דלכאורה כוונתו בתיבות אלו היא שהכהונה נשארה לראובן גם לאחר החטא, והוא פלאי, שהרי רש"י עצמו פירש בפסוק דידן שמפני ש"פחו כמים" ניטלה ממנו הכהונה, ונמצאו פירושי רש"י סותרים זה לזה.

על כך העיר רבינו¹⁰, שאכן צדק הריל"ג בשאלתו, כי כוונת רש"י בתיבות "בכור לעבודה" הוא לעניין הכהונה, והיינו משום שאז הייתה העבודה בבכורות. והוסיף ראה לדבר:

כמפורש בפרש"י משפטים כד, ה ועוד -

בפרש"י שם עה"פ "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים", מפרש רש"י שנערי בני ישראל הם הבכורות. והיינו שעד חטא העגל לא הייתה הכהונה שייכת כלל לאיזה שבט, אלא לבכורות בלבד מכל השבטים כולם. וכן הוא להדיא בפרש"י בכ"מ. ומהא, שעד שחטאו בעגל הייתה העבודה נתונה לכל הבכורות ובכללם ראובן עצמו, אע"פ שחטא.

נמצא שרבינו סבר וקיבל הקושיא, שלפי מה שנתבאר הייתה צריכה הבכורה שתינטל מראובן לעניין עבודה, שהוא דבר הנוגע להתעסקות עם הזולת, ומצינו להדיא שראובן היה בכור לעבודה ככל הבכורות גם לאחר מעשה בלהה.

ב • הריל"ג הסתפק בהבנת דברי רש"י, ושאל האם אכן "בכור לעבודה לכאורה הכוונה עניין הכהונה", ורבינו מחק את תיבת "לכאורה", היינו שקיבל את השאלה, וראה הערה הבאה.

ואכן במק"א¹⁰ נדרש רבינו להשיב לשאלה זו, וביאר, שגם בעניין הכהונה גופא יש דברים הנוגעים להזולת ודברים הנוגעים לעצמו.

ולכן, אף שניטלה ממנו כהונה לעניין ברכת כהנים ולעניין "יורו משפטיך ליעקב" שהם ענייני כהונה הנוגעים להזולת, מכל מקום היה ראובן בכור לעבודה – כי עבודה, ובפרט העבודה שלפני מ"ת, כמו המזבחות והקרבות דנה אברהם ויעקב וכו', הרי אינה עניין של שימוש הזולת, אלא רק מה שהכהן רשאי לעבוד לפני ה', ואם כן היא מעלה בהכחור עצמו שאינה שייכת (כל כך) אל הזולת¹¹.

ו • נתנה בכורתו לבני יוסף

על מש"כ הריל"ג "שם (בדברי הימים) כתוב לבני יוסף ולא ליוסף", כתב רבינו:

ובדיוק

היינו דבמה שנתבאר לעיל בפרש"י, דמה שנלקחה הבכורה מראובן היינו רק בדברים הנוגעים להזולת, והיינו להנהגת השבטים בדורות הבאים, אבל בכל הנוגע לראובן עצמו, נשאר ראובן בכור, יש להעיר דחילוק זה מדוייק גם מדברי הפסוק בדברי הימים¹² "ובני ראובן בכור ישראל, כי הוא הבכור, ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף".

דבהשקפה ראשונה נראה מלשון הפסוק שהבכורה ניטלה מראובן עצמו וניתנה ליוסף. אמנם כד דייקת, הפסוק מוסיף ואומר "ניתנה בכורתו לבני יוסף", ולא ליוסף עצמו, ומדיוק זה עולה דאדרבה, רק בדברים השייכים לעניין השבטים, "בני יוסף" זכה יוסף בבכורה, ולא לעניין דברים הנוגעים למעלת יוסף עצמו, שלעניינים אלו ראובן עודנו הבכור.

ג • בשיחות קודש שם: "כאן המקום אויך צו פארענטפערן דאס וואס מ'האט ביי מיר גערפרעגט וועגן דאס וואס מ'האט גערדט אין דעם פריערדיקען פארבריינגען בנוגע צו ראובן", ולכאורה הכוונה לשאלת הריל"ג שלפנינו.

10. שיחת ש"פ שמות מבה"ח שבט תש"ל. ובלק"ש שם הערה 58. 11. לשון ההערה שם. 12. א ה, א.